

LATVIJAS REPUBLIKAS
FINANŠU MINISTRIJA

Progresivitātes elementi darbaspēka nodokļa sistēmā

Arvils Ašeradens, FM

2015.gada jūnijs

Nodokļu teorijas pamatprincipi

Ekonomiskajā teorijā viens no nodokļu sistēmas pamatprincipiem ir pārdale jeb taisnīgums, kur valstij ir jāizšķiras starp:

- *horizontālo vienlīdzību* – visiem nodokļu maksātājiem ir vienāds nodokļu slogs;
- *vertikālo vienlīdzību (progresivitāti)* – nodokļu maksātājiem ar augstāku ienākumu līmeni ir augstāks nodokļu slogs.

Nodokļu progresivitātes elementi

Nodokļu progresivitātes elementi:

- 1) nodokļa likmes;
- 2) nodokļa atvieglojumi;
- 3) ienākuma veids (IIN bāzes sastāvdaļas).

Tiešā progresivitāte – progresīvās nodokļa likmes.

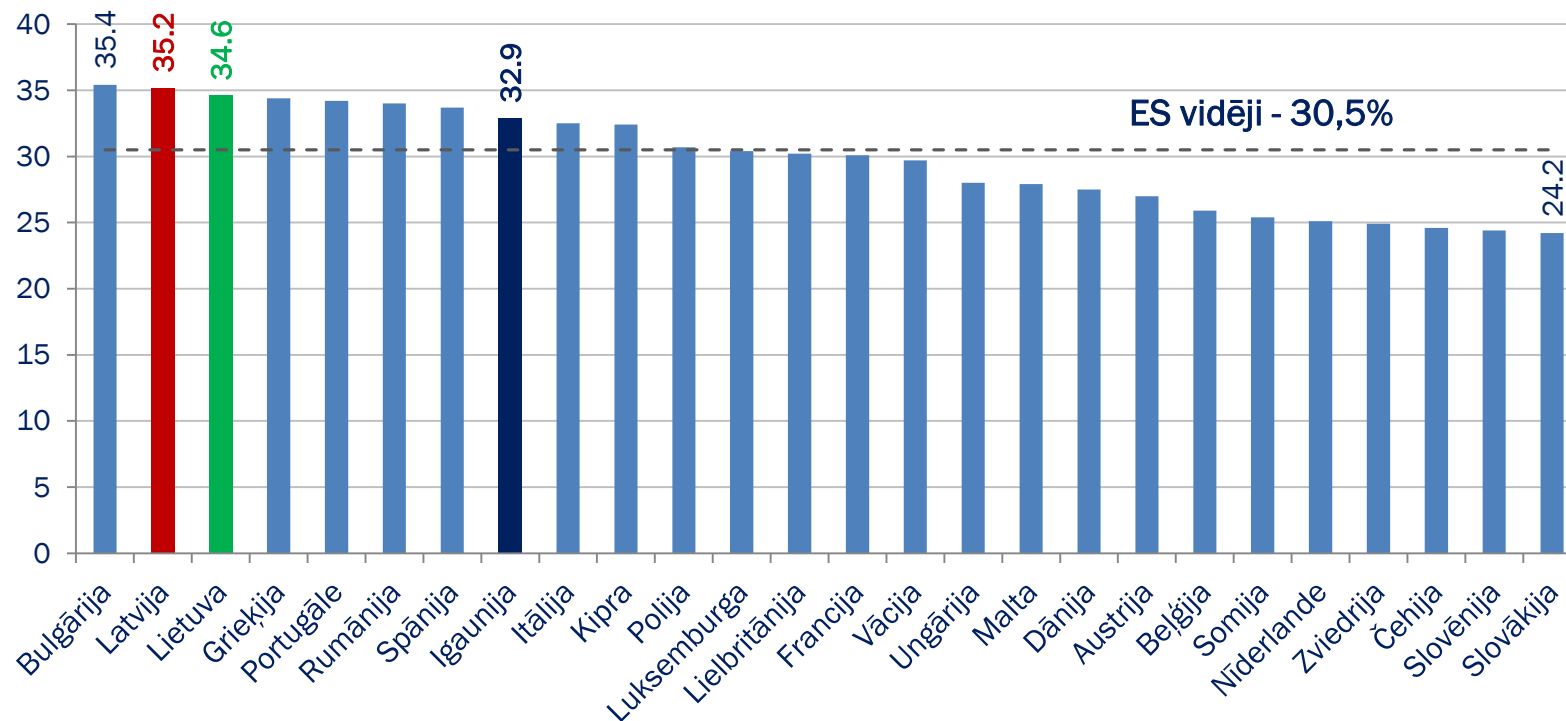
Netiešā progresivitāte – nodokļa atvieglojumi.

Eksistē arī regresīvas nodokļu sistēmas.

Latvijā ienākumu sadale ir mazāk līdzsvarota nekā vidēji ES

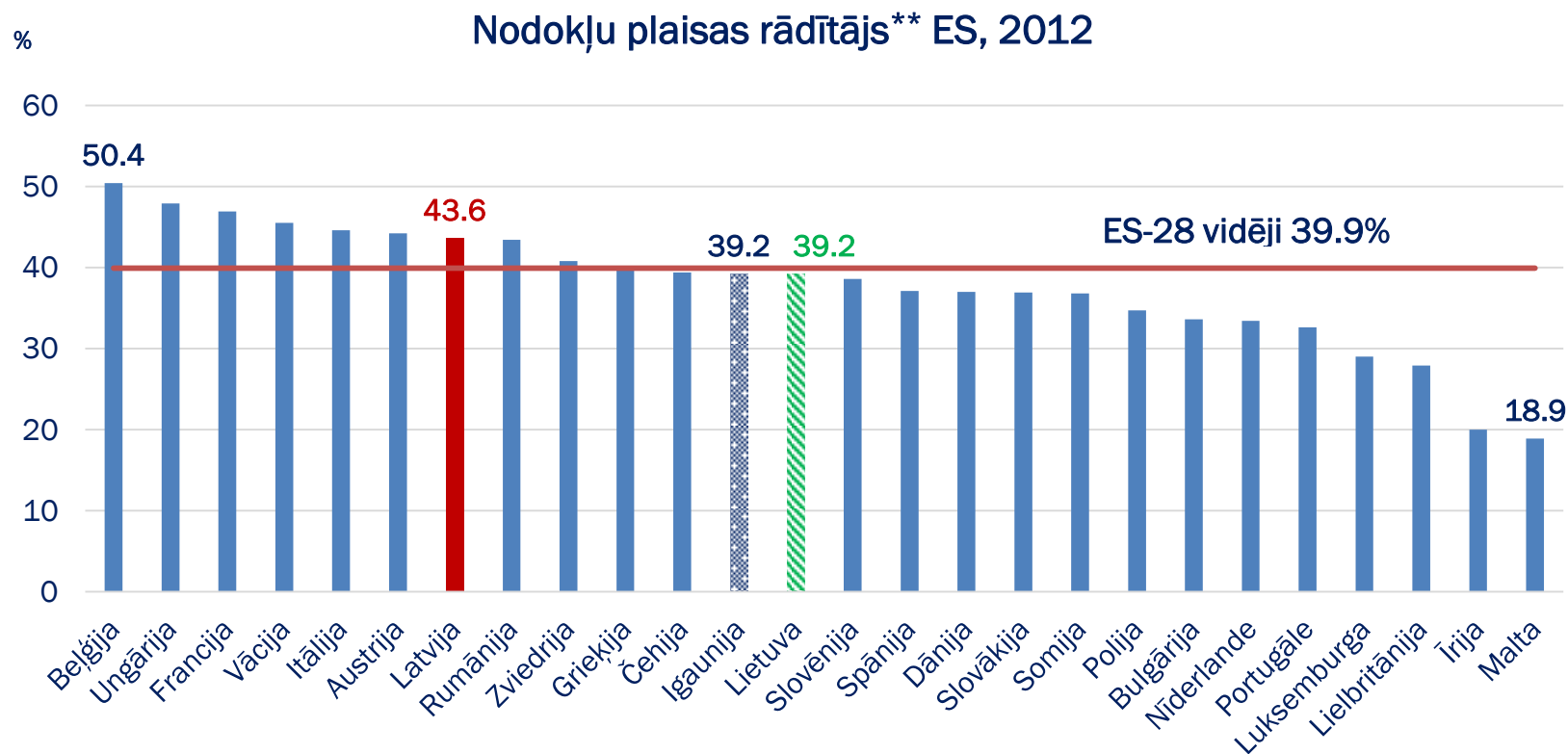
Džini koeficients ES 2012.gadā

Datu avots: EUROSTAT dati

Latvijā darbaspēka nodokļu slogs zemo algu saņēmējiem* ir viens no augstākajiem ES

* Zemo algu grupā strādājošie –pelna 2/3 vai mazāk no valstī noteiktās vidējā bruto darba samaksas.

** Nodokļu plaisa ir rādītājs, kurš raksturo atšķirību starp darba ņēmēja nopelnīto un to, cik šis darbaspēks izmaksā darba devējam. To aprēķina kā darba nodokļu (IIN un darba ņēmēja un darba devēja VSAOI) procentuālo attiecību pret darba algas pirms nodokļu nomaksas un darba devēja VSAOI summu

Rekomendācijas

Eiropas Komisija (pārskats par EK rekomendāciju izpildi Latvijā):

- saskaņā ar EK rekomendāciju (CSR 1) Latvijai ieteikts samazināt nodokļu slogu strādājošajiem ar zemu atalgojumu, pārnesot to uz izaugsmei draudzīgākajiem īpašuma un vides nodokļiem, kā arī uzlabojot nodokļu iekasēšanu;
- Latvijai ir izdevies samazināt darbaspēka nodokļu slogu, bet ne visi pasākumi ir vērsti uz strādājošajiem ar zemiem ienākumiem.
- nodokļu slogs strādājošajam bez bērniem joprojām ir augsts, un darbojas kā bremzējošs faktors, lai šis strādājošais vēlētos strādāt oficiāli. Saskaņā ar.

OECD (2015.gada februārī publicēts *OECD pārskats par Latviju*):

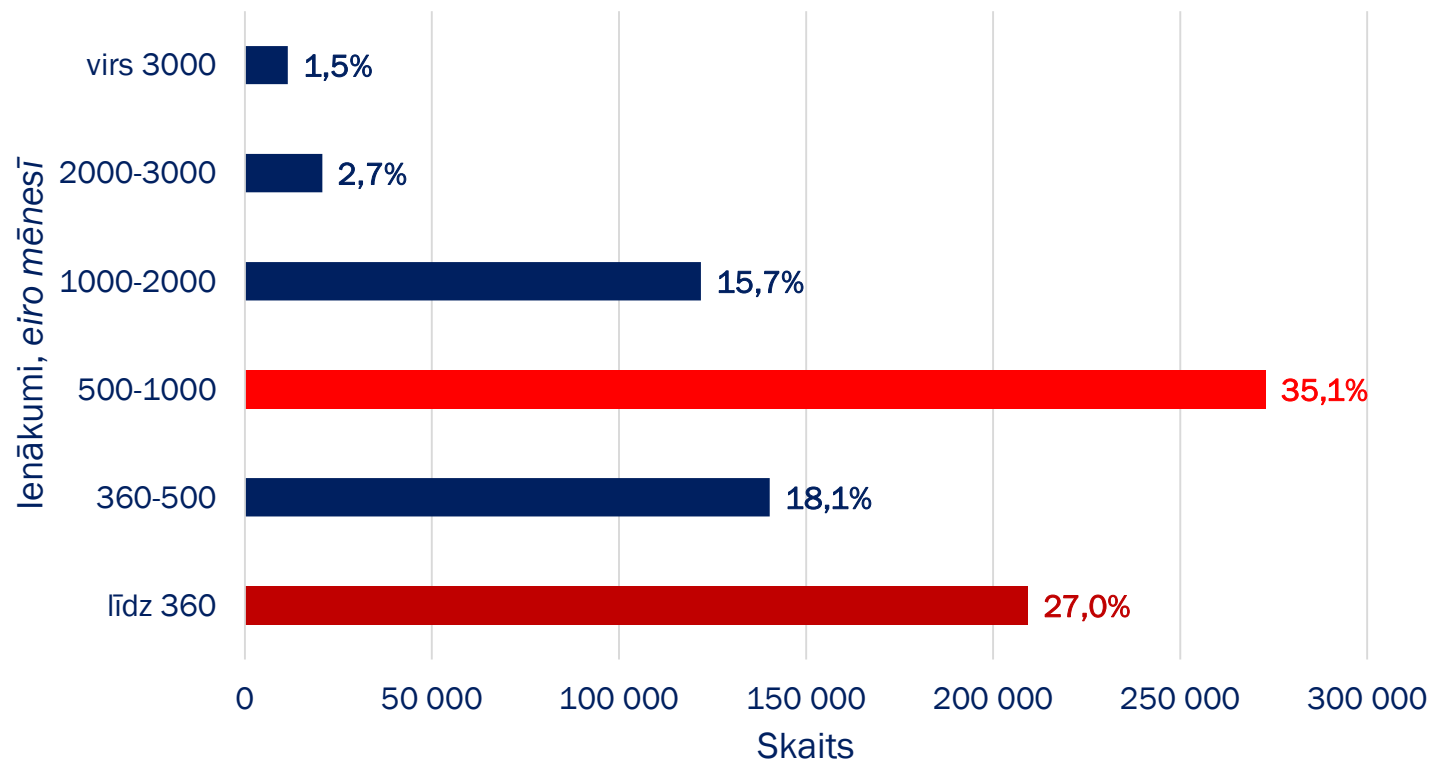
- Latvijā nodokļu plaisas rādītājs zemu algu grupā strādājošajiem ir viens no augstākajiem OECD;
- būtu jāmazina VSAOI likme zemu algu grupā strādājošajiem, tai pašā laikā tas nedrīkst samazināt sociālā budžeta segumu (piemēram pensijas), kas jau tā pēc starptautiskiem standartiem ir zems.

SVF (Baltic Cluster Report: Selected Issues, 2014):

- darbaspēka nodokļu plaisa Baltijas valstīs ir augsta, galvenokārt, augsto sociālās apdrošināšanas iemaksu likmju dēļ. Savukārt nodokļu slogs ir viens no galvenajiem iemesliem, kas paaugstina strukturālā bezdarba līmeni.

Tikai 1,5% no darba ņēmējiem saņem ienākumus virs 3000 eiro mēnesī

CSB dati par darba ņēmēju sadalījumu pa ienākumu intervāliem uz 2015.gada februāri

Baltijas valstu darbaspēka izmaksas ietekmējošie rādītāji 2015.gadā

	Latvija	Lietuva	Igaunija
Minimālā darba alga, EUR/mēnesī	360	300	390
IIN likme	23%	15%	20%
Neapliekamais minimums, EUR/mēnesī	75	166 ¹	154
Atvieglojums par apgādībā esošām personām, EUR/mēnesī	165	60	154 ²
VSAOI likme, tai skaitā:	34,09%	40,2% ³	37,4%
Darba devēja	23,59%	31,17%	33,8% ⁴
Darba ņēmēja	10,5%	9,0%	3,6%
Nodokļu plaisa 2012.gadā ⁵	43,6%	39,2%	39,2%

¹ Lietuvā diferencētais NM, kas tiek piemērots proporcionāli ienākumu līmenim (netiek piemērots, ja darbinieka ienākumi pārsniedz EUR 925 mēnesī).

² Igaunijā – atvieglojumu par bērniem piemēro, sākot no otrā bērna.

³ Lietuvai VSAOI likme kopā ar veselības apdrošināšanas likmi: 3% darba devējam un 6% darba ņēmējam. **Papildus** darba devējs maksā VSAOI par nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām maksā atkarībā no grupas: par I grupu – 0,18%; par II grupu – 0,37%; par III grupu – 0,9% un par IV grupu – 1,7%.

⁴ Igaunijā darba devēja maksājumi pensijām sadalās: 16% 1.līmenim + 4% 2. pensiju līmenim.

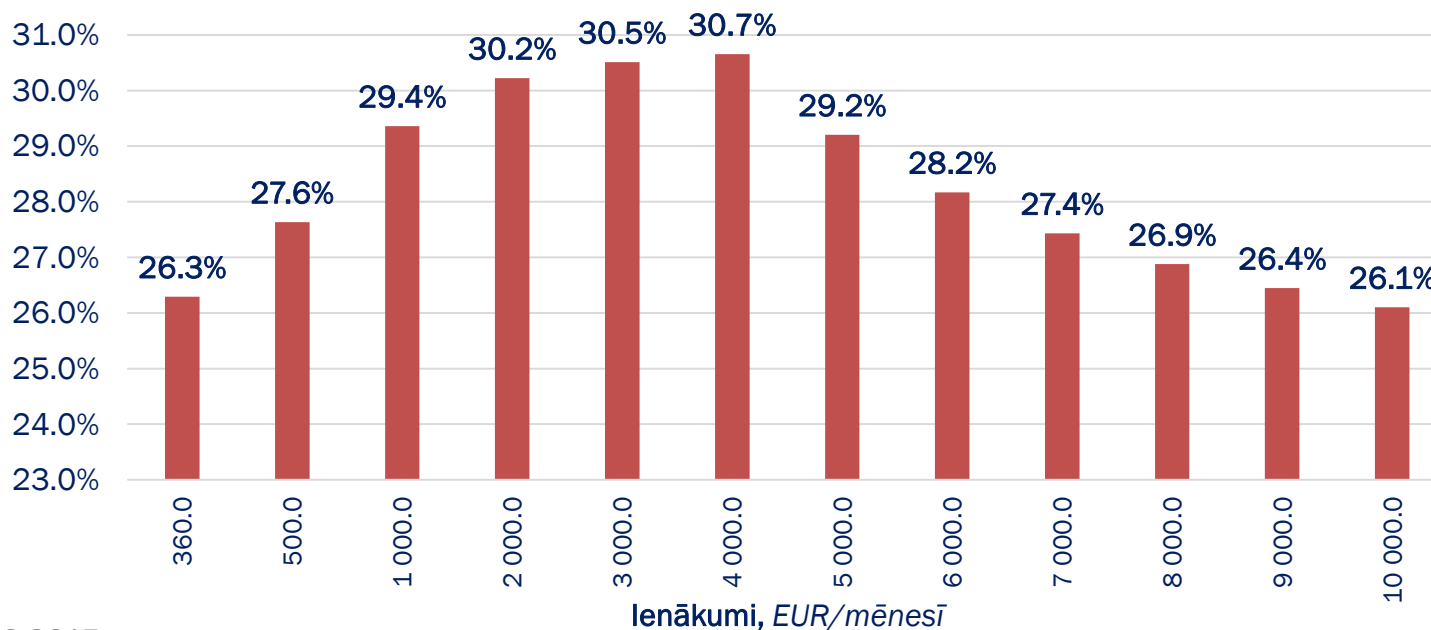
⁵ Tabulā EUROSTAT dati par 2012.gadu – nodokļu plaisa zemo algu grupā strādājošam (kas pelna 2/3 vai mazāk no valstī noteiktās vidējās bruto darba samaksas stundā) bez apgādībā esošām personām.

VSAOI maksimālā apmēra atjaunošana, ir padarījusi darbaspēka nodokļu sistēmu regresīvu

Kopumā 2014.gadā, sociālās apdrošināšanas iemaksu maksimālā apmēra (46,4 tūkst. EUR 2014.gadā un 48,6 tūkst. EUR 2015.gadā) atjaunošanas rezultātā valsts kopbudžetā netika gūti ieņēmumi aptuveni **-40,3 milj. eiro** apmērā jeb vidēji par vienu personu, kuras valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas pārsniedza 46,4 tūkst. eiro, netika samaksāts papildus aptuveni **8,5 tūkst. eiro** gadā.

Darbaspēka nodokļu slogs pie dažādiem ienākumu līmeņiem

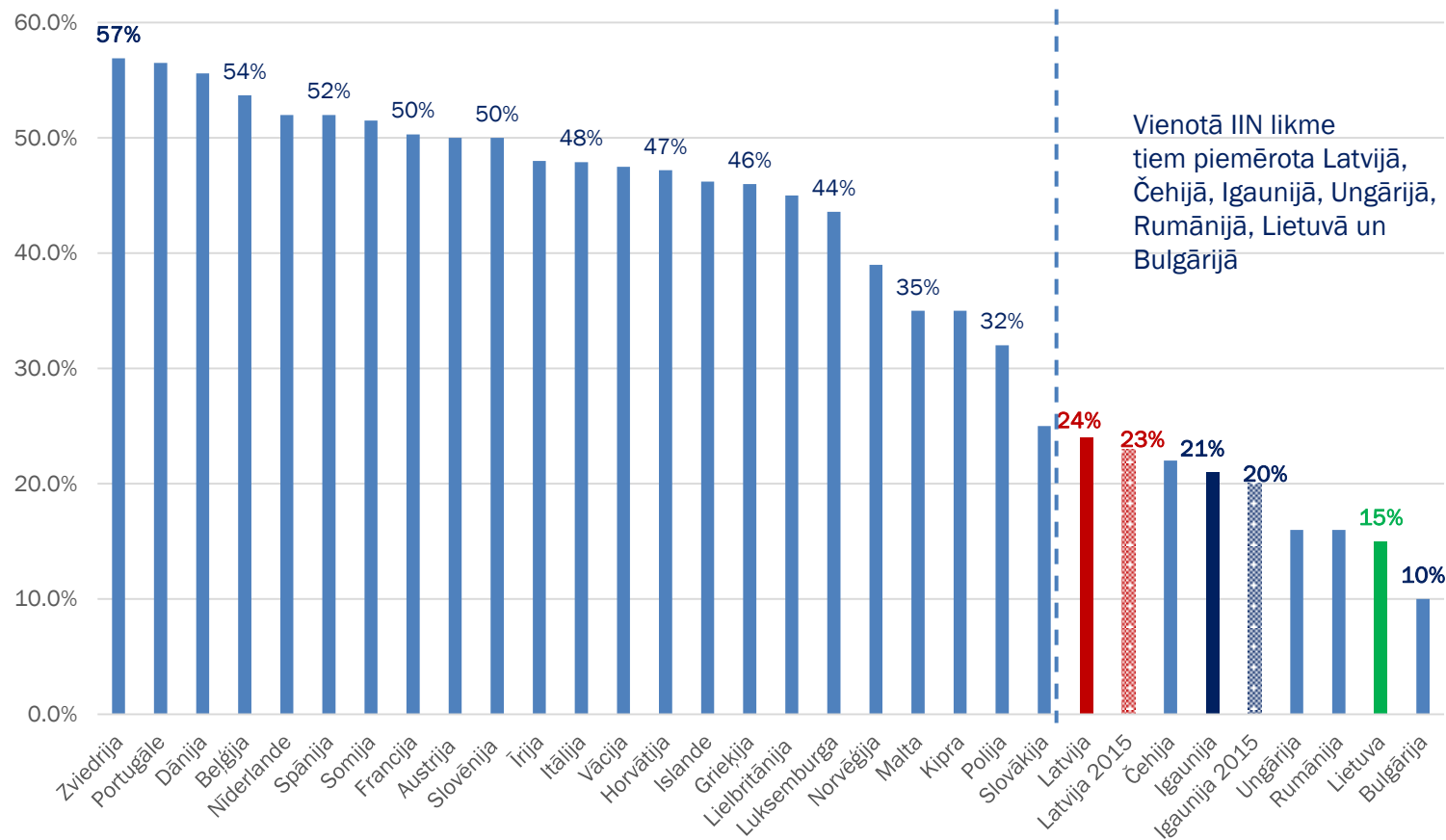

Progresīvās iedzīvotāju ienākuma nodokļa likmes

Progresīvā IIN likmes pārsvarā tiek piemērotas «vecajās» ES dalībvalstīs

IIN maksimālās likmes Es, Norvēģijā un Islandē 2014.gadā

Avots: Taxation trends in the European Union, 2014 Edition

Piemērs progresīvajām IIN likmēm – Zviedrija

Apliekamais ienākums,		Likme, %
EUR gadā	EUR/mēn.	
Līdz 45 820	Līdz 3 818	0
45 820 – 65 619	3 818 – 5 468	20
Virš 65 619	Virš 5 468	25

- Tiek piemēroti arī *pašvaldību ienākuma nodokļi*, kur likmes svārstās atkarībā no pašvaldības. Vidēja nodokļa likme 2015.gadā ir **31,99 %**.
- *Neapliekamais minimums ir atkarīgs no ienākuma līmeņa* un svārstās no **1 392 līdz 3 636** eiro gadā.
- *Valsts sociālās apdrošināšanas likme* vispārējā gadījumā ir **38,42%**, no kuras **31,42%** maksā darba devējs un **7%** darba ņēmējs. Maksimālā summa, no kuras darba ņēmējs maksā VSAOI ir apmēram **48 800** eiro gadā.

Piemērs progresīvajām IIN likmēm – Francija

Apliekamais ienākums,		Likme, %
EUR gadā	EUR/mēn.	
Līdz 6 011	Līdz 501	0
6 011 – 11 991	501 – 999	5,5
11 991 – 26 631	999 – 2 219	14
26 631 – 71 397	2 219 – 5 950	30
71 397 – 151 200	5 950 – 12 600	41
Virs 151 200	Virs 12 600	45

- Ģimenes ienākumi tiek aplikti kopā, pie tam tiek piemēroti koeficienti atkarībā no ģimenes stāvokļa (piemēram, ģimenei ar pieciem bērniem tas ir 6, kas nozīmē, ka apliekamo ienākumu daļa ar 6 un tad piemēro nodokli).
- Ja aprēķinātais nodoklis ir no 61 līdz 1 016 eiro, tiek piemērota atlaide, kas vienāda ar starpību starp 1 016 eiro un pusi no nodokļa summas. Ja aprēķinātais nodoklis ir mazāks par 61 eiro, nodoklis netiek iekasēts.
- Neapliekamais minimums ir **6 011** eiro gadā.
- Valsts sociālās apdrošināšanas likme ir no **50,35%** līdz **50,96%**, no kuras no 37,15% līdz 37,63% maksā darba devējs un no 13,2% līdz 13,33% - darba ņēmējs. Maksimālā summa, līdz kurai piemēro VSAOI ir **3 129** eiro mēnesī.

Piemērs progresīvajām IIN likmēm – Īrija

Apliekamais ienākums,		Likme, %
EUR gadā	EUR/mēn.	
Līdz 32 800	Līdz 2 733	20
Virs 32 800	Virs 2 733	41

- Vientuļiem cilvēkiem pamatlikmi piemēro pirmajiem 32 800 eiro gadā un augstāku likmi par summu, kas pārsniedz 32 800 eiro gadā.
- Vientuļajiem vecākiem (arī atraitņiem, kas vieni audzina bērnu) pamatlikmi piemēro pirmajiem 36 800 eiro gadā, bet precēts pāris var piemērot pamatlikmi kopējam ienākumam, kas nepārsniedz 41 800 eiro gadā.
- Gadījumā, ja no precētā pāra abi strādā, tad ienākums, kas tiek aplikts ar pamatlikmi, var tikt paaugstināts līdz 65 600 eiro gadā.
- Īrijā tiek piemērotas papildus likmes
 - Papildus likmes ienākumam (EUR/gadā):
 - 0 – 10 036 2%
 - 10 036 – 16 016 4%
 - virs 16 016 7%
- *Valsts sociālās apdrošināšanas likme* ir no **8,5%** līdz **14,75%**, no kuras no 8,5% (ienākumi līdz 356 EUR nedēļā) līdz 10,75% (ienākumi vairāk nekā 356 EUR nedēļā) – maksā darba devējs un no 0% (ienākumi mazāk nekā 352 EUR/nedēļā) līdz 4% (ienākumi pārsniedz 352 EUR/nedēļā) – maksā darba ņēmējs.

Progresīvo IIN likmju ieviešanas iespējamais risinājums **Latvijā**

Apliekamais ienākums no darba		IIN likme
<i>EUR/gadā</i>	<i>EUR/mēnesī</i>	
0 - 36 000	0 - 3 000	23%
36 000,01 - 48 000	3 000,01 - 4 000	25%
48 000,01 - 120 000	4 000,01 - 10 000	30%
virs 120 000,01	virs 10 000,01	35%

Papildus var iekasēt IIN aptuveni **12,3 milj.** eiro apmērā

Apliekamais ienākums no darba		Progresīvā IIN likme	Nodokļu maksātāju skaits*	Papildus maksājamais IIN, EUR/gadā	Vidēji uz vienu nodokļu maksātāju, EUR/ gadā
EUR/gadā	EUR/mēnesī				
36 000 - 48 000	3 000 - 4 000	25%	5 608	543 317	97
48 000 - 72 000	4 000 - 6 000	30%	3 259	2 744 963	842
72 000 - 96 000	6 000 - 8 000	30%	861	2 235 934	2 597
96 000 - 120 000	8 000 - 10 000	30%	335	1 437 363	4 291
120 000 - 240 000	10 000 - 20 000	35%	306	2 993 087	9 781
240 000 - 360 000	20 000 - 30 000	35%	39	965 607	24 759
360 000 - 480 000	30 000 - 40 000	35%	14	540 861	38 633
480 000 - 600 000	40 000 - 50 000	35%	4	219 024	54 756
600 000 - 720 000	50 000 - 60 000	35%	3	207 154	69 051
720 000 - 840 000	60 000 - 70 000	35%	1	84 130	84 130
840 000 - 960 000	70 000 - 80 000	35%	1	93 681	93 681
960 000 - 1 080 000	80 000 - 90 000	35%	1	106 632	106 632
1 080 000 - 1 200 000	90 000 - 100 000				
1 200 000 - 1 320 000	100 000 - 110 000				
1 320 000 - 1 440 000	110 000 - 120 000	35%	1	160 729	160 729
KOPĀ			10 433	12 332 482	

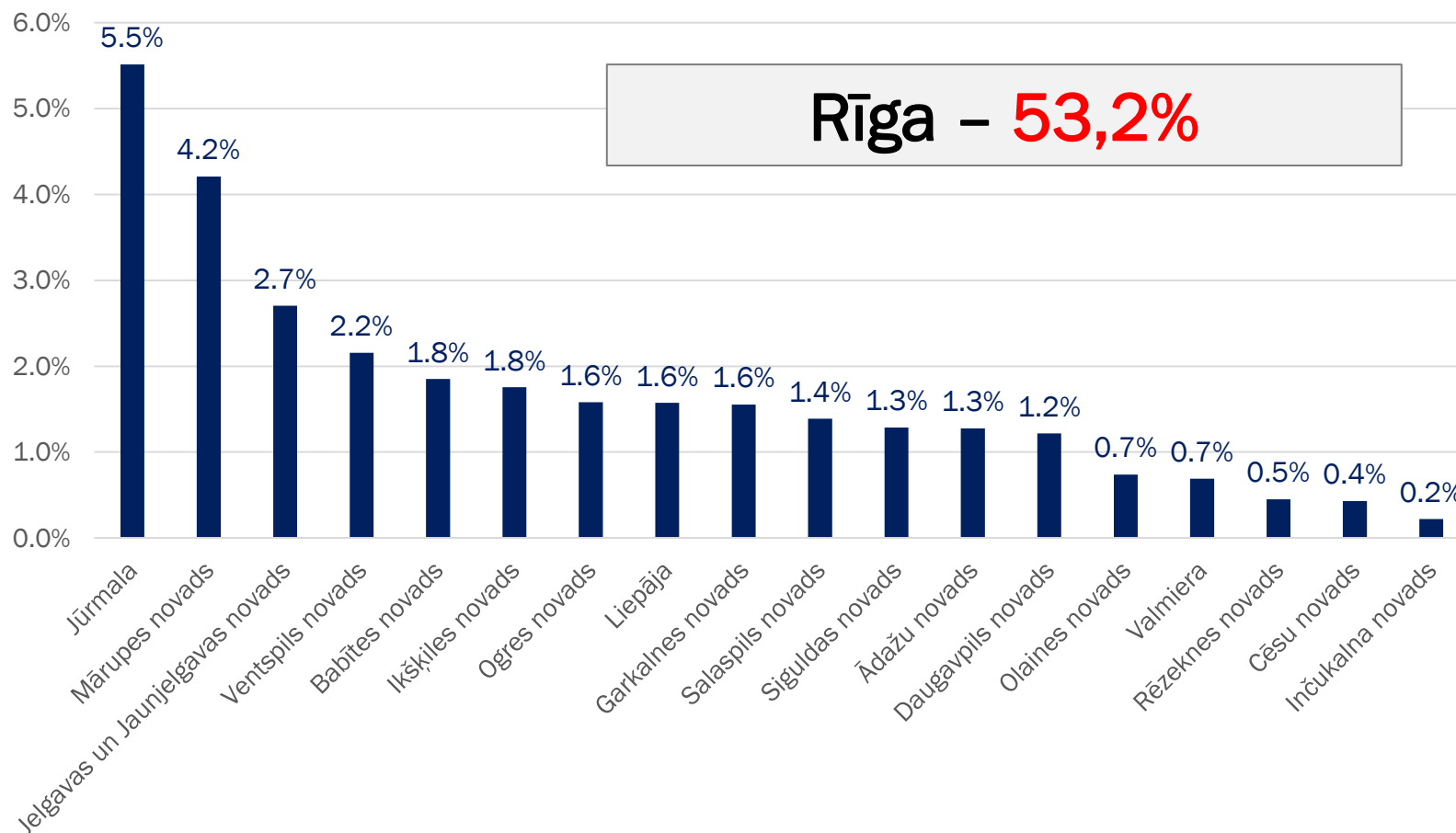
Nodokļu maksātāju, kuru ienākumi no darba pārsniedz 36 000 eiro gadā, sadalījumā pa nodarbinātības sfērām, dominē nodokļu maksātāji, kuri ir nodarbināti finanšu un pakalpojumu darbības sfērā

Nodarbinātības veids	%
Finanšu pakalpojumu darbības, izņemot apdrošināšanu un pensiju uzkrāšanu	13.1%
Vairumtirdzniecība, izņemot automobiļus un motociklus	10.8%
Datorprogrammēšana, konsultēšana un saistītas darbības	7.9%
Valsts pārvalde un aizsardzība; obligātā sociālā apdrošināšana	6.1%
Veselības aizsardzība	5.3%
Uzglabāšanas un transporta palīgdarbības	3.8%
Inženierbūvniecība	3.6%
Elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde un gaisa kondicionēšana	2.6%
Mazumtirdzniecība, izņemot automobiļus un motociklus	2.4%
Telekomunikācija	2.2%
Reklāmas un tirgus izpētes pakalpojumi	2.1%
Operācijas ar nekustamo īpašumu	2.0%
Informācijas pakalpojumi	2.0%

Avots: VID dati

Darba algu virs 36 000 eiro gadā 53,2% gadījumos saņem Rīgā

Galvenie secinājumi progresīvās IIN likmes ieviešanas gadījumā

- Nepieciešams ieviest obligāto ikgadējo ienākumu deklarēšanu.
- Ja likmes pieaugums ir būtisks, pieaug vēlēšanas slēpt ienākumus, kas sekmē ēnu ekonomikas pieaugumu.
- Ja kapitāla ienākumi un ienākumi ko kapitāla pieauguma tiek aplikti ar nodokli pēc pazeminātām likmēm (attiecīgi 10% un 15%), visaugstāko ienākumu saņēmējus progresīvās likmes ieviešana neietekmēs; cietīs nosacīti „viduslānis”.
- Netiek ievērota EK rekomendācija – mazināt darbaspēka nodokļu slogu zemo algu saņēmējiem Nodokļu plaisas rādītājs zemo algu grupā samazinās no **43,6%** 2012.gadā līdz **41,8%** 2016.gadā (ES vidējais rādītājs 2012.gadā – 39,9%).

FM priekšlikums – diferencētā neapliekamā minimuma ieviešana

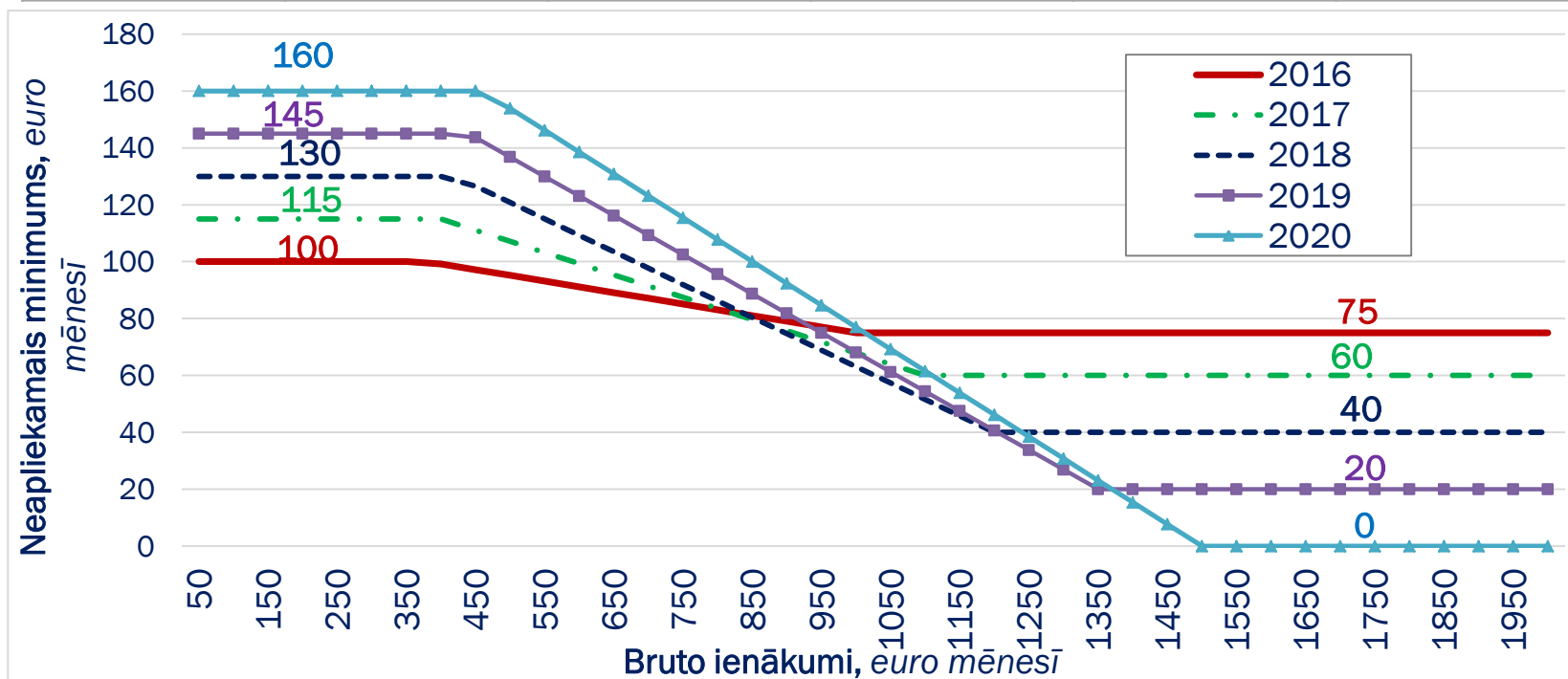
Neapliekamais minimums kā netiešās progresivitātes instruments

Nr.p. k.	Valsts	IIN likmes	Maksimālais NM, EUR/mēn.	NM piemērošana
1.	Slovākija	19% un 25%	317	<ul style="list-style-type: none">➤ līdz 19 809 <i>euro</i> gadā – neapliekamais minimums ir 3 803,33 <i>euro</i> gadā;➤ ja ienākumi pārsniedz no 19 809 līdz 35 022,31 <i>euro</i> gadā – neapliekamais minimums, piemērojot formulu, pakāpeniski samazinās;➤ ienākuma virs 35 022,31 <i>euro</i> gadā – NM netiek piemērots.
2.	Lietuva	15%	166	<ul style="list-style-type: none">➤ maksimālo NM piemēro, ja ienākumi nepārsniedz 290 eiro mēnesī;➤ ja ienākumi ir no 290 līdz 925 eiro mēnesī, NM aprēķinā pēc formulas;➤ NM netiek piemērots, ja ienākums pārsniedz 925 eiro mēnesī.
3.	Rumānija	16%	55,75	<ul style="list-style-type: none">➤ ienākumiem līdz 223,0 <i>euro</i> mēnesī – NM 55,75 <i>euro</i> mēnesī;➤ ienākumiem no 223,0 līdz 669,0 <i>euro</i> mēnesī, NM, piemērojot formulu, pakāpeniski samazinās➤ ienākuma virs 669,0 <i>euro</i> mēnesī - NM netiek piemērots

FM priekšlikums diferencētā neapliekamā minimuma ieviešanai

Kritēriji	2016	2017	2018	2019	2020
NM _{min}	75	60	40	20	0
NM _{max}	100	115	130	145	160
AI _{min}	380	400	420	440	460
AI _{max}	1 000	1 100	1 200	1 350	1 500

Kopējās strādājošo neto ienākuma izmaiņas, ieviešot diferencēto NM *

Kopā strādājošo** neto ienākuma izmaiņas, *eiro gadā*

Bruto darba alga, EUR/mēn.	2016	2017	2018	2019	2020	2021
360	0,0	27,6	96,6	193,2	289,8	441,6
400	0,0	25,4	96,6	193,2	289,8	441,6
500	0,0	14,2	74,9	167,7	267,1	424,6
600	0,0	3,1	53,2	135,9	229,1	382,2
700	0,0	-8,0	31,5	104,0	191,2	339,7
800	0,0	-19,1	9,9	72,2	153,3	297,2
900	0,0	-30,3	-11,8	40,3	115,4	254,8
1000	0,0	-41,4	-33,5	8,5	77,5	212,3
1100	0,0	-41,4	-55,2	-23,4	39,6	169,8
1200	0,0	-41,4	-55,2	-55,2	1,7	127,4
1300	0,0	-41,4	-55,2	-55,2	-36,2	84,9
1400	0,0	-41,4	-55,2	-55,2	-55,2	42,5
1500	0,0	-41,4	-55,2	-55,2	-55,2	0,0
2000	0,0	-41,4	-55,2	-55,2	-55,2	0,0

* Ietekme tikai no diferencētā neapliekamā minimuma ieviešanas

** Strādājošajiem bez apgādībā esošām personām

Galvenie secinājumi diferencētā neapliekamā ieviešanas gadījumā

- VID atmaksā nodokļu maksātājam nodokļu pārmaksu uz bankas kontu tikai tad, ja ir iesniegta gada ienākumu deklarācija. Tomēr deklarāciju iesniegšanas sistēma būs maksimāli vienkārša;
- gada ienākumos jāņem vērā arī ienākumi no kapitāla un kapitāla pieauguma, lai izvairītos no situācijām, kad, piemēram, maksimālo neapliekamo minimumu var piemērot strādājošais, kas visu gadu saņem minimālo algu, bet gada beigās tam tiek izmaksātas dividendes vai paralēli darba algai tas saņem ienākumu no nekustamā īpašuma iznomāšanas;
- ietekme uz pašvaldībām būs nebūtiska, jo koeficients pašvaldību izlīdzināšanas fondā tiks rēķināts no faktiski ieturētās nodokļa summas (pēc pārskatiem), neatskaitot atmaksas pēc gada ienākumu deklarācijām.
- Tiek pildītas EK rekomendācijas. Nodokļu plaisas rādītājs zemo algu grupā samazinās no **43,6%** 2012.gadā līdz **39,5%** 2021.gadā (kas ir ap ES vidējo rādītāju 2012.gadā- 39,9%).

Nodokļu politikas pamatnostādnes

- 2011.gadā finanšu ministrs A.Vilks kopīgi ar valdības sociālajiem un sadarbības partneriem parakstīja Nodokļu politikas stratēģiju 2011.-2014.gadam (atjaunota 2014.gadā par periodu no 2015. līdz 2017.gadam)
- Tajā Finanšu ministrija par nodokļu politikas mērķiem tuvākajiem gadiem ir izvirzījusi:
 - (i) nodokļu stabilitāti un prognozējamību;
 - (ii) tautsaimniecības konkurētspēju;
 - (iii) ienākumu nevienlīdzības mazināšanu.
- Valsts Kontrole revīzijas ziņojumā ir norādījusi uz politikas plānošanas dokumenta neesamību nodokļu politikā. Apzinoties šāda dokumenta nepieciešamību, Valdības rīcības plānā iekļauts uzdevums Finanšu ministrijai **līdz 2017.gada 15.jūlijam** izstrādāt vidēja termiņa nodokļu politikas pamatnostādnes.
- Pamata darbs pie vidēja termiņa valsts nodokļu politikas pamatnostādņēm notiks 2016.gada laikā, lai līdz Valsts kontroles noteiktajam termiņam – 2017.gada 15.jūlijs – pamatnostādnes būtu pabeigtas un iesniegtas valdībā.
- Nodokļu politikas pamatnostādņu izstrādē tiks sniegta SVF tehniskā palīdzība.